

Algemene Bestuursdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Evaluatie

Monitoringsberaad WEEE

"Hoog tijd voor de volgende stap!"

ABD TOP Consult

Dichtbij en onafhankelijk

Colofon

ABDTOPConsult

Dichtbij en onafhankelijk

Muzenstraat 97
2511 WB DEN HAAG
www.algemenebestuursdienst.nl

Ir. A.N. Wouters
In samenwerking met
J.B.M. Staal

Versie 1.0 DEF dd. 20 juli 2017

ABDTOPConsult

De consultants van ABDTOPConsult zijn lid van de topmanagementgroep (TMG) van de Algemene Bestuursdienst en worden benoemd door de Ministerraad. Ze zijn rijksbreed en interbestuurlijk inzetbaar voor interimopdrachten, projecten en onafhankelijke advisering bij complexe en (politiek) gevoelige zaken.

Inhoudsopgave

1	De opdracht.....	1
2	De context.....	2
	2.1 <i>De Europese richtlijn</i>	2
	2.2 <i>De doorwerking in Nederland: de regeling</i>	2
	2.3 <i>Het Convenant Monitoringsberaad WEEE</i>	3
	2.4 <i>Producentenverantwoordelijkheid versus ketenbenadering</i>	4
	2.5 <i>De internationale context</i>	4
3	Aanpak evaluatie.....	5
	3.1 <i>Oriëntatiefase</i>	5
	3.2 <i>De individuele interviews</i>	5
	3.3 <i>De groepsgesprekken</i>	5
	3.4 <i>De derde onderzoeksvraag</i>	5
4	Bevindingen betreffende het huidige functioneren van het Monitoringsberaad	6
	4.1 <i>Planmatig en resultaatgericht werken</i>	6
	4.1.1 <i>Het huishoudelijk reglement</i>	6
	4.1.2 <i>Het programma van prioriteiten</i>	6
	4.1.3 <i>De werkgroepen</i>	6
	4.2 <i>Het Monitoringsberaad als governance instrument</i>	6
	4.2.1 <i>All actors?</i>	6
	4.2.2 <i>Rollen en verantwoordelijkheden</i>	7
	4.2.3 <i>Taken van het Monitoringsberaad</i>	9
	4.3 <i>De bijeenkomsten van het Monitoringsberaad</i>	10
	4.4 <i>De werkgroepen</i>	11
	4.5 <i>De samenstelling van het Monitoringsberaad</i>	11
	4.6 <i>De inhoudelijke agenda</i>	12
	4.7 <i>Samenvattende conclusies</i>	13
5	Aanbevelingen voor het toekomstig functioneren.....	14
	5.1 <i>Het fundament</i>	14
	5.2 <i>Planmatig en resultaatgericht werken</i>	14
	5.2.1 <i>Een meerjarenprogramma als basis voor het gezamenlijk handelen</i> ..	14
	5.2.2 <i>Werkwijze</i>	15

5.3	<i>De financiering</i>	16
5.4	<i>De kennisontwikkeling en –borging</i>	16
5.5	<i>De samenstelling van het Monitoringsberaad en zijn werkgroepen</i>	16
5.6	<i>De inhoudelijke agenda</i>	17
6	Evaluatie van deze vorm van governance	19
6.1	<i>De leerpunten en kritische succesfactoren</i>	19
6.2	<i>Ervaringen elders</i>	20
Bijlagen		21
Bijlage 1: De ondertekende onderzoeksopdracht		21
Bijlage 2: Het implementatiemodel		22
Bijlage 3: Het Convenant “Monitoringsberaad WEEE”		23
Bijlage 4: De lijst van geïnterviewde personen		31

1 De opdracht

De DG Milieu en Internationaal van het ministerie van Infrastructuur en Milieu verleende ABDTOPConsult in februari 2017 de opdracht om de uitvoering en de werking van het Convenant Monitoringsberaad WEEE te evalueren. De onderzoeksopdracht, die als bijlage 1 is bijgevoegd, valt in drie onderdelen uiteen.

1. De evaluatie van de uitvoering en de werking van het 'Convenant Monitoringsberaad', zoals beschreven in artikel 7 van dit document.
2. Op basis hiervan komen tot aanbevelingen voor het toekomstig functioneren van het Monitoringsberaad.
3. Op basis hiervan beschrijven van leerpunten en kritische succesfactoren van deze vorm van governance met het oog op een mogelijke bredere toepassing ervan.

De opdracht is uitgevoerd door Anita Wouters, met ondersteuning door Jeroen Staal. Zoals gebruikelijk bij opdrachten die ABDTOPConsult uitvoert, is in volledige onafhankelijkheid geopereerd.

De evaluatie is vooral gericht op de rol van het Monitoringsberaad als governance instrument bij het evalueren, interpreteren en adviseren over:

- de werking van de Europese richtlijn afgedankte elektrische en elektronische apparatuur van 4 juli 2012 (richtlijn nr. 2012/19/EU; kortweg: de richtlijn);
- de werking van de Ministeriële Regeling afgedankte elektrische en elektronische apparatuur van 3 februari 2014 (regeling nr. IENM/BSK-2014/14758; kortweg: de regeling), die voorzag in de implementatie van genoemde richtlijn in Nederland;
- de realisering van inzameldoelstellingen die op Europees niveau zijn vastgelegd.

De onder punt 3 beschreven onderzoeksvraag is gerelateerd aan de actuele ontwikkelingen en vraagstukken op het gebied van de circulaire economie. Dit deel van het onderzoek moet bijdragen aan toekomstige beleidsvorming rond andere afvalstromen en antwoord geven op de vraag in hoeverre deze vorm van governance behulpzaam kan zijn bij de aanpak en de beheersing van dergelijke afvalstromen.

2 De context

2.1 De Europese richtlijn

De Europese richtlijn beoogt bij te dragen aan een duurzame productie en consumptie van elektrische en elektronische apparaten. Voorkómen dat afval ontstaat, hergebruiken en recyclen van afvalstoffen en verbeteren van milieuprestaties van betrokken partijen zijn wegen waarlangs de richtlijn doelrealisering nastreeft.

De richtlijn kent een aantal belangrijke wijzigingen ten opzichte van de richtlijn die tot 4 juli 2012 van kracht was. Kort samengevat:

- Vanaf 2016 dient een lidstaat ervoor te zorgen dat ten minste 45% van de in die lidstaat verkochte gewichtshoeveelheid elektrische en elektronische apparatuur wordt ingezameld.
- Vanaf 15 augustus 2018 wordt het toepassingsgebied verruimd tot álle elektrische en elektronische apparatuur.
- Vanaf 2019 wordt het inzamelingspercentage verhoogd tot 65%.
- Harmonisatie van nationale vereisten betreffende registratie en verslaglegging moet plaatsvinden.
- Consumenten moeten verruimde mogelijkheden krijgen om afgedankte apparaten bij de detailhandel in te leveren.

Overigens handhaaft de nieuwe richtlijn het uitgangspunt dat producenten verantwoordelijk zijn voor de inzameling en de verwerking van de elektrische en elektronische apparatuur die zij op de markt hebben gebracht. Producenten hebben daarbij de vrijheid om individueel of collectief te handelen. In alle gevallen zijn zij verplicht aan het Nationaal WEEE Register te rapporteren over de hoeveelheid op de markt gebrachte c.q. ingezamelde elektrische en elektronische apparatuur. Daartoe zetten lidstaten een nationaal register op. Het register vormt de basis voor de driejaarlijkse rapportage aan de Europese commissie door de lidstaat i.c. het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

2.2 De doorwerking in Nederland: de regeling

De implementatie van de richtlijn is in Nederland via een ministeriële regeling gebeurd, op basis van de Wet milieubeheer. Gekozen is voor een zo strikt mogelijke omzetting van de richtlijn. De regeling is tot stand gekomen in nauw overleg met betrokken brancheorganisaties van producenten en verwerkers. In het voorbereidend overleg is een implementatiemodel uitgewerkt; het accent lag daarbij op het inzamelen, vervoeren en (juist) verwerken van afvalstromen (zie bijlage 2). Het model ligt ten grondslag aan de regeling, die onder meer voorziet in de volgende zaken:

- De verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur door verwerkers die gecertificeerd zijn volgens het *WEEELABEX Treatment*, een set van op Europees niveau gedefinieerde verwerkingsstandaarden.
- De oprichting van een onafhankelijk nationaal register: de Stichting Nationaal (W)EEE Register, waarin zowel producenten als verwerkers relevante gegevens betreffende productie c.q. verwerking van elektrische en elektronische apparatuur laten opnemen. Bij de inrichting van dit register is aansluiting gezocht bij het al bestaande register van de Vereniging Nederlandse Verwijdering Metalektronische producten, de NVMP.

In het verlengde van de regeling hebben alle partijen die betrokken zijn bij het realiseren van de inzamelingsdoelstellingen (producenten, inzamelaars, verwerkers, maar ook (gemeentelijke) milieustraten en detailhandel) zich uitgesproken voor de oprichting van een Monitoringsberaad WEEE.

2.3 Het Convenant Monitoringsberaad WEEE

De betrokken partijen vonden het van belang om de uitvoering en de werking van de richtlijn c.q. de regeling goed te volgen en de realisatie van de verplichting tot inzameling nauwgezet te monitoren. Zij hebben, samen met het ministerie van Infrastructuur en Milieu, bijgedragen aan de gedachtevorming over een in te stellen Monitoringsberaad WEEE. Uiteindelijk heeft dit gezamenlijk overleg geresulteerd in een convenant, dat in maart 2015 door vertegenwoordigers van producenten, verwerkers, inzamelaars en detailhandel, alsook door de Stichting Nationaal WEEE Register en de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is ondertekend; zie bijlage 3.

Het convenant omvat vier hoofdstukken.

1. Doelstelling en taken (artikelen 1 tot en met 3)

Artikel 1 verwoordt de doelstelling van het Monitoringsberaad. Artikel 2 gaat in op de drie taken van dit overlegorgaan.

A. Het evalueren van:

- de werking van het overeengekomen implementatiemodel en de regeling, onder meer met betrekking tot de praktijkervaringen met WEEELABEX-standaarden, de certificering van verwerkers, de naleving van de regeling en de signalering van lekstromen;
- de werking van het Nationaal (W)EEE Register, onder meer met betrekking tot de praktijkervaringen met het register en de betrouwbaarheid en de kwaliteit van de gegenereerde gegevens;
- het functioneren van het Monitoringsberaad.

B. Het op basis van de registratie en rapportage van het Nationaal (W)EEE Register:

- monitoren of registratie en rapportage conform gemaakte afspraken verlopen;
- monitoren of de nationale inzameldoelstellingen en streefcijfers voor nuttige toepassing worden gehaald;
- inventariseren en beoordelen welke randvoorwaarden van belang zijn voor het realiseren van de bedoelde inzameldoelstellingen.

C. Het gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen en aanbevelingen doen aan betrokken partijen onder meer met betrekking tot:

- registratie en rapportage;
- naleving van de regeling;
- verhogen van de inzameldoelstellingen;
- doen van onderzoek en het verrichten van analyses;
- het Monitoringsberaad.

Artikel 3 bepaalt vervolgens dat de gezamenlijke partijen binnen drie maanden na volledige ondertekening van het convenant een plan van aanpak vaststellen voor de uitvoering ervan.

2. Overlegstructuur (artikel 4)

Artikel 4 regelt uiteenlopende zaken betreffende de organisatie en de werkwijze van het Monitoringsberaad, zoals:

- de invulling en bekostiging van het voorzitterschap en het secretariaat (het ministerie van Infrastructuur en Milieu en de producenten nemen ieder 50% van de kosten voor hun rekening);
- de vergaderfrequentie;
- deelname;
- informatie-uitwisseling;
- wijze van besluitvorming.

3. Prestaties en partijen (artikel 5)

Artikel 5 expliciteert de inzet en acties van de verschillende partijen in het Monitoringsberaad, hoofdzakelijk betreffende het leveren van vertegenwoordigers en de bekostiging van het voorzitterschap en het secretariaat.

4. Slotbepalingen (artikelen 6 tot en met 12)

Het laatste hoofdstuk van het convenant regelt zaken zoals de evaluatie van de uitvoering en de werking van het convenant, de looptijd, en de mogelijkheden om het convenant te wijzigen of op te zeggen.

2.4 Producentenverantwoordelijkheid versus ketenbenadering

De toelichting op de regeling benadrukt het uitgangspunt dat producenten verantwoordelijk zijn voor de inzameling en de verwerking van de door hen op de markt gebrachte elektrische en elektronische apparatuur, alsook voor de rapportages daarover.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft na overleg met producenten en verwerkers samen met hen gekozen voor een implementatiemodel, dat garant moet staan voor een succesvolle realisering van de inzameldoelstellingen die in EU-verband zijn overeengekomen. Centraal staat de producentenverantwoordelijkheid. Dit laat onverlet dat het behalen van deze doelstellingen onvermijdelijk ook afhankelijk is van de inspanningen van andere betrokken partijen: distributeurs, inzamelaars, (gemeentelijke) milieustraten, detailhandelaren en gemeentelijke overheden in hun rol en verantwoordelijkheid richting inwoners om hen tot goed afvalgedrag aan te zetten en daarvoor de mogelijkheden te bieden. Gemeenten en detailhandel (MKB) hebben overigens ook een wettelijke inzamel- en innameplicht van afgedankte elektrische en elektronische apparaten; zie artikel 3, 4 en 5 van de regeling.

Alle genoemde partijen vormen met elkaar de keten 'Afvalverwerking elektrische en elektronische apparaten'. De expliciet in de richtlijn en de regeling opgenomen producentenverantwoordelijkheid verhoudt zich niet zonder meer probleemloos tot de situatie waarin meerdere ketenpartners ieder voor hun aandeel in het totale ketenproces verantwoordelijk te achten zijn. Over dit spanningsveld komen wij in paragraaf 4.2.2 nog te spreken.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu is geen directe ketenpartner, maar vervult een rol in de randvoorwaardelijke, faciliterende en ondersteunende sfeer. Het ministerie is verantwoordelijk voor:

- De relatie met de EU.
- De wet- en regelgeving, inclusief de duiding ervan en het onderhouden van een Q&A-systeem voor de uitvoeringspraktijk.
- Het ontwikkelen van beleid en regelgeving, het up to date houden daarvan en de kennisbasis daarvoor.
- Het toezicht op de keten (Inspectie Leefomgeving en Transport).
- De invulling en financiering van het voorzitterschap (gedeeltelijk) en het secretariaat van het Monitoringsberaad.

2.5 De internationale context

Met het vaststellen van de regeling was Nederland een van de eerste EU-lidstaten die de richtlijn hebben geïmplementeerd. Het implementatiemodel, dat voorzag in de introductie van het Monitoringsberaad, de oprichting van een Nationaal (W)EEE Register en de WEEELABEX-certificeringsregeling, was en is voor veel andere lidstaten een goed voorbeeld. Wat betreft de gerealiseerde inzamelingspercentages behoort Nederland, in vergelijking tot andere EU-landen, tot de subtop.

3 Aanpak evaluatie

3.1 Oriëntatiefase

Onze activiteiten tijdens deze fase waren in eerste instantie gericht op het, in overleg met de opdrachtgever, eenduidig formuleren van de onderzoeksopdracht. Daarnaast voerden wij oriënterende gesprekken met vertegenwoordigers van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, de voorzitter van het Monitoringsberaad en het secretariaat. Wij namen kennis van relevante documenten die ons vooral vanuit genoemd ministerie en het secretariaat werden aangereikt en vormden ons een beeld van de positie en de belangen van ieder van de deelnemende partijen in het Monitoringsberaad.

3.2 De individuele interviews

In de periode maart - april 2017 voerden wij met alle deelnemers aan het Monitoringsberaad individuele gesprekken. Aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst vroegen wij onze gesprekspartners naar hun ervaringen met het Monitoringsberaad en naar hun zienswijze op het functioneren van deze overleggroep in relatie tot het Convenant en de daarin opgenomen doelstellingen en taken van het beraad. De gesprekken hadden daarmee vooral een evaluatief karakter; 'terugblikken' stond centraal. Alle gesprekspartners stelden zich constructief op en toonden zich bereidwillig om met ons open en kritisch over het functioneren van het Monitoringsberaad van gedachten te wisselen. Zie bijlage 4 voor een compleet overzicht van alle geïnterviewden.

3.3 De groepsgesprekken

Vervolgens hebben wij in de periode mei - medio juni 2017 zes groepsgesprekken georganiseerd. Ieder gesprek bracht partijen vanuit één specifieke invalshoek aan tafel. Zo kwam het tot groepsgesprekken met de producenten, de inzamelaars, de verwerkers, de detaillisten, het voorzitterschap/secretariaat en het ministerie van Infrastructuur en Milieu (beleid, juridisch en toezicht). Mede op basis van een kort resumé van de bevindingen uit de individuele interviews, lag het accent tijdens de groepsgesprekken op 'voortuitblikken': welke aanbevelingen zijn te formuleren om het toekomstig functioneren van het Monitoringsberaad te verbeteren? Ook tijdens deze beraadslagingen was steeds sprake van openheid en betrokkenheid.

3.4 De derde onderzoeksvraag

Voor de beantwoording van de derde vraag uit de onderzoeksopdracht hebben wij literatuur geraadpleegd en geput uit onze analyse van het Monitoringsberaad WEEE. Verder hebben we ons georiënteerd op de wijze waarop andere ketens zich hebben georganiseerd en toewerken naar de realisering van (gezamenlijke) doelen. Daarnaast is contact gelegd met het secretariaat van de zogeheten Borgingscommissie van de SER, die tot taak heeft een voortvarende uitvoering van de afspraken uit het Energieakkoord te bewaken en waar nodig aan te jagen en bij te sturen.

4 Bevindingen betreffende het huidig functioneren van het Monitoringsberaad

De interviews en groepsgesprekken met alle aan het Monitoringsberaad deelnemende partijen heeft een aantal duidelijke hoofdlijnen boven tafel gebracht, die wij hieronder schetsen. Verschillende partijen geven expliciet aan veel waarde aan de evaluatie te hechten, omdat er na 2,5 jaar genoeg aanleiding bestaat om het functioneren van het Monitoringsberaad kritisch en onafhankelijk te beschouwen. De ervaringen en opvattingen van betrokken partijen blijken op een flink aantal punten vrijwel unaniem te zijn, maar af en toe is er ook behoorlijk contrast.

4.1 Planmatig en resultaatgericht werken

4.1.1 Het huishoudelijk reglement

Volgens artikel 3 van het Convenant diende het Monitoringsberaad binnen drie maanden na laatste ondertekening van dat document een plan van aanpak en werkwijze vast te stellen op grond waarvan het Monitoringsberaad de uitvoering van het Convenant ter hand neemt. Uiteindelijk is het bedoelde plan uitgewerkt in een huishoudelijk reglement dat nadere afspraken omvat, onder andere over de invulling van het voorzitterschap, de besluitvorming, de voorbereiding van de agenda en de financiering van externe opdrachten. In die zin is het reglement vooral te beschouwen als een aanvulling op artikel 4 van het Convenant.

4.1.2 Het programma van prioriteiten

Het huishoudelijk reglement spreekt ook over een jaarlijks vast te stellen programma van prioriteiten, als zijnde een overzicht van onderwerpen die in het Monitoringsberaad aan de orde dienen te komen. Dat kunnen ook onderwerpen met een (middel)lange tijdshorizon zijn, die nader onderzoek behoeven en/of waarover advies uitgebracht moet worden.

Uit de verslagen van het Monitoringsberaad, andere geraadpleegde documenten en de afgenomen interviews blijkt dat een dergelijk programma nooit expliciet heeft bestaan. Bij de start van het Monitoringsberaad is vanuit het secretariaat wel een voorzichtige poging ondernomen om tot een programma van prioriteiten te geraken, maar na de tweede bijeenkomst (april 2015) komt dit niet meer aan de orde. Vanaf dat moment vult de agenda van het Monitoringsberaad zich met onderwerpen die, al dan niet in reactie op de reguliere uitvraag van het secretariaat, door individuele leden al naar gelang actualiteit en (eigen) belang worden aangedragen.

4.1.3 De werkgroepen

In de eerste twee jaren waarin het Monitoringsberaad heeft gefunctioneerd, is diverse malen besloten tot de instelling van een werkgroep. Deze besluiten vloeiden vaak direct en spontaan voort uit discussies en problemen die tijdens een vergadering werden gevoerd c.q. gesignaleerd. Uit de ons aangereikte informatie maken wij op dat momenteel vier werkgroepen zijn benoemd. In paragraaf 4.3 gaan wij uitgebreider in op het functioneren van deze werkgroepen.

4.2 Het Monitoringsberaad als governance instrument

4.2.1 All actors?

Het Convenant formuleert ambitieuze doelstellingen voor het Monitoringsberaad. Het beraad wordt geacht de relevante onderwerpen te evalueren, gegevens te monitoren

en te interpreteren en op basis daarvan adviezen uit te brengen en aanbevelingen te doen. Met als oogmerk, om uiteindelijk de inzamelingspercentages omhoog te brengen en de afvalverwerking van elektrische en elektronische apparatuur in Nederland te verbeteren. De producenten staan als eerste aan de lat om de prestaties op dit punt te leveren en te verantwoorden. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft een faciliterende en ondersteunende rol in het Monitoringsberaad en draagt verantwoordelijkheid voor de rapportage en verantwoording van lidstaat Nederland aan 'Brussel'.

Wil de uitvoering van het Convenant kans van slagen maken, dan is het een eerste vereiste dat alle partijen zich nadrukkelijk aan de geformuleerde doelstellingen committeren. Dat vraagt een bewuste doorleving van de maatschappelijke opdracht waarvoor men zich, in gezamenlijkheid, gesteld ziet. Het veronderstelt dat alle deelnemende partijen weliswaar eigen belangen kennen en niet veronachtzamen, maar evenzeer permanent de gezamenlijke belangen voorop stellen en in ogenschouw houden, rekening houdend met de rolverschillen. Het vraagt om een open houding en een transparante uitwisseling van informatie.

In onze gesprekken met vertegenwoordigers van diverse partijen zijn wij een dergelijk gemeenschappelijk denken en handelen niet consequent tegengekomen. Het accent ligt nogal op de eigen belangen en op resultaatbereik voor de eigen branche. Voor het ontbreken van successen of het niet van de grond komen van initiatieven wijst men vaak op oorzaken die buiten de eigen invloedssfeer liggen.

Daarnaast is ons gebleken dat het sommige partijen ontbreekt aan een gevoel van veiligheid en vertrouwen om zich vrijelijk in discussies in het Monitoringsberaad te mengen en onbelemmerd opvattingen naar voren te brengen. De belangrijkste reden die men daarbij noemt, is dat vooral de producenten weinig ruimte aan verschillende invalshoeken laten. In enkele gevallen speelt dat privacygevoelige bedrijfsinformatie kan worden blootgegeven, die men niet aan de andere deelnemers toevertrouwt.

Het is opvallend dat partijen het huidige functioneren van het Monitoringsberaad nogal uiteenlopend karakteriseren. Sommigen spreken in positieve zin over een actiegerichte doe-tafel, terwijl anderen het negatiever bezien en het houden op een praatclub die weinig concrete resultaten weet te boeken. Weer anderen beschouwen het Monitoringsberaad eerst en vooral als een kennis- en informatietafel en veel minder als een gremium dat stuurt en tot besluiten moet komen.

Enkelen geven aan dat het overleg in een te weinig zakelijke sfeer plaatsvindt en wijzen op het mogelijke risico van afhaken van partij(en). Ook zijn opmerkingen gemaakt die direct raken aan de basis van waaruit de ketenpartners in nauwe onderlinge samenwerking zouden moeten toewerken naar de realisatie van doelstellingen en het samen vieren van successen. Die basis is wankel. Er is nog te weinig onderling vertrouwen opgebouwd.

4.2.2 Rollen en verantwoordelijkheden

Een succesvol en effectief opereren van een samenwerkingsverband als het Monitoringsberaad is alleen mogelijk als rollen, taken, verantwoordelijkheden en te leveren prestaties van alle partijen aan tafel duidelijk zijn beschreven en door iedereen worden omarmd. Anders dreigen er impliciete verwachtingen over de inzet van 'de ander' te ontstaan en nemen de risico's op trage voortgang, misverstanden, teleurstelling en/of frustratie toe.

In de gesprekken is ons herhaaldelijk gemeld dat het aan een dergelijke beschrijving ontbreekt. Kennelijk is de inhoud van de artikelen 2 en 5 van het Convenant en de verbinding daartussen, onvoldoende. Er bestaat momenteel onduidelijkheid over c.q. verschil van inzicht in de rollen, taken en verantwoordelijkheden van de diverse partijen aan tafel. In het verlengde hiervan uiten sommige partijen ook hun onvrede over de wijze waarop partijen hun rol vorm en inhoud geven.

Producentenverantwoordelijkheid versus ketenbenadering

- Verschillende ketenpartners wijzen op de eerstverantwoordelijkheid van producenten die in de regelgeving is vastgelegd. Producenten i.c. hun productstichtingen hebben principieel geen moeite met het uitgangspunt 'producentenverantwoordelijkheid', maar zij menen wel dat de overige ketenpartners zich actiever moeten opstellen en meer inspanningen moeten verrichten. Nu komen volgens hen veel initiatieven alleen dankzij producenten tot stand. In dit verband wijzen producenten vooral op de in hun ogen tekort schietende inspanningen van de Inspectie Leefomgeving en Transport. Maar het vizier van de producenten richt zich ook op VNG i.c. de gemeenten, die een wettelijke verantwoordelijkheid dragen om hun burgers tot goed afvalgedrag aan te sporen. VNG brengt wel een brochure uit over circulaire economie, maar volgens de producenten is dat onvoldoende. De NVMP wil een akkoord met VNG/ gemeenten sluiten, maar komt moeilijk met VNG i.c. Commissie Milieu, Energie en Mobiliteit in gesprek.
- Producenten hebben geen doorzettingsmacht in de richting van andere ketenpartners. Wet- en regelgeving schiet daarin volgens sommigen tekort. Anderen geven aan daaraan totaal geen behoefte te hebben. Het maakt de invulling van 'producentenverantwoordelijkheid' er niet makkelijker op.
- Een enkele partij merkt op dat het uitgangspunt 'producentenverantwoordelijkheid' nooit écht door producenten is omarmd. Zij laten de invulling ervan over aan een tussenlaag van productstichtingen.
- Er bestaan in de keten verschillende opinies over taken en verantwoordelijkheden die anderen, waaronder VNG en NVRD (feitelijk: gemeenten) hebben. Ook zijn sommige partijen op meerdere posities in de keten actief. Te denken valt aan Thuiswinkel.org die als 'producent/importeur' en als 'retailer' wordt beschouwd. Opgemerkt wordt dat het systeem daarop onvoldoende is ingericht waardoor kostenverhogende factoren optreden.

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu

- Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft in de ogen van veel partijen een belangrijke en goede rol gespeeld bij de implementatie van de EU-regelgeving en de opstart van het Monitoringsberaad. Een enkele partij herinnert aan het communicatieplan dat het ministerie bij de start van het Monitoringsberaad presenteerde en dat alle betrokkenen had moeten informeren over de inhoud en betekenis van de nieuwe regelgeving. Dat plan zou nooit tot uitvoering gebracht zijn. Volgens het ministerie Infrastructuur en Milieu is dit wel het geval, maar heeft het bij enkele individuele inzamelaars en verwerkers niet altijd de gedetailleerde informatie gegeven waar zij naar op zoek waren.
- Overigens meent een meerderheid van de partijen dat het ministerie van Infrastructuur en Milieu/Beleid de activiteiten van het Monitoringsberaad, na de start, te veel op afstand volgt, te veel volgens de letter van de wet handelt en geen directe eigen (mede)verantwoordelijkheid voor het bereiken van de gestelde doelen lijkt te willen dragen. Het ministerie, dat vanuit 'Brussel' op het realiseren van doelstellingen wordt aangesproken, laat zich volgens velen niet kennen als drijvende (laat staan: dwingende) kracht waar het gaat om het komen tot samenwerkingsafspraken, die de realisering van EU-doelstellingen naderbij moeten brengen.
Het ministerie van Infrastructuur en Milieu geeft aan dat bij de oprichting van Monitoringsberaad met partijen is overeengekomen dat de rol van het departement meer faciliterend en ondersteunend zou zijn.
- De verwachting bij partijen is ook dat het ministerie van Infrastructuur en Milieu moet zorgen voor nationale regelgeving die de keten sluitend maakt (bijvoorbeeld: afvalverwerking alleen via de WEEELABEX-gecertificeerde bedrijven). Het ministerie van Infrastructuur en Milieu merkt op dat zij, op grond van het huidige kabinetsbeleid, bij het opstellen van de regeling binnen de kaders van de richtlijn moest blijven. Dit is volgens het departement altijd duidelijk met de ketenpartners gecommuniceerd. Bij aanvullende(nationale) initiatieven vanuit de ketenpartijen moet dus vooral aan andere instrumenten worden gedacht, tenzij er in EU-verband ruimte te vinden is voor aanpassing van de richtlijn.

- Veel van de ketenpartners tonen zich ontevreden over de wijze waarop het ministerie van Infrastructuur en Milieu invulling geeft aan een goed functionerend Q&A-systeem. Veel ketenpartners stuiten in de dagelijkse praktijk op onduidelijkheden rond de interpretatie van de richtlijn i.c. de regeling. In dergelijke gevallen wil men zijn vragen op eenvoudige wijze kunnen neerleggen bij een 'loket' van het ministerie en wil men binnen een redelijke termijn een eenduidig antwoord op de gestelde vraag hebben. Volgens de ons aangereikte informatie is van een dergelijke gang van zaken zelden sprake. Veel vaker blijft de beantwoording van de vraag te lang in de driehoek 'beleid – juridisch – toezicht' hangen. En antwoorden die gegeven worden, zijn vaak van disclaimers voorzien. Daar kan de praktijk slecht mee uit de voeten.
- Ook verwacht men van het ministerie van Infrastructuur en Milieu een actievere rol richting de rest van de Rijksoverheid. Denk daarbij aan het Rijksvastgoedbedrijf als opdrachtgever bij de sloop en renovatie van gebouwen, en aan het ministerie van Economische Zaken als subsidieverstrekker voor de plaatsing van zonnepanelen.
- De rol en positie van de Inspectie Leefomgeving en Transport heeft in het Monitoringsberaad herhaaldelijk tot discussie geleid. Die discussie spitste zich oorspronkelijk toe op de afwezigheid van de inspectiedienst aan de vergadertafel. Sinds begin 2016 is de Inspectie regelmatig aanwezig om haar werkwijze, inclusief de prioritering van de beperkt beschikbare middelen, toe te lichten. De overlegpartners waarderen dat zeker en uiten zich positief over de wijze waarop het toezicht op systeemniveau is ingericht. Zij zijn echter kritisch over de tekort schietende inzet in termen van aantallen inspecteurs. Bovendien menen sommige partijen dat de inspectiedienst te veel problematiseert, zich te veel achter wet- en regelgeving verschuilt en te weinig duidelijk maakt wat zij met de uit het veld ontvangen signalen doet. Meer specifiek wordt opgemerkt dat de Inspectie Leefomgeving en Transport een hogere prioriteit moet toekennen aan het toezicht op niet-gecertificeerde WEEELABEX-bedrijven en op exportstromen.
- In het verlengde van de Inspectie Leefomgeving en Transport voeren de Regionale Uitvoeringsdiensten / Omgevingsdiensten toezicht uit op de gemeentelijke en bovenlokale milieustraten. Een enkele partij merkt op dat deze diensten hun toezichthoudende taken nauwelijks invullen. De opvatting is dat deze organisaties een belangrijke signaalfunctie hebben te vervullen en ook een inbreng in het Monitoringsberaad zouden moeten leveren.
- Vertegenwoordigers van het ministerie i.c. het directoraat-generaal Milieu & Internationaal bevestigen ons dat bewust gekozen is voor een faciliterende en ondersteunende rol. Daarbij wijst men op de eerstverantwoordelijkheid van producenten. Wat betreft de personele inzet tekent men aan dat, gezien het brede takenpakket van DGMI, er altijd scherpe keuzes moeten worden gemaakt.

Het voorzitterschap c.q. het secretariaat

- De invulling van het voorzitterschap en het secretariaat in technische zin levert bij veel overlegpartners waarderende woorden op. De stukken zijn op tijd, het verslag gedetailleerd en vaardig geschreven, er wordt uitvraag gedaan naar agendapunten etc. Er klinkt bij verschillende partijen echter ook kritiek door; zie paragraaf 4.3 hieronder.
- Daarnaast vindt een meerderheid van de partijen, in samenhang met de bevindingen uit paragraaf 4.1, een doorontwikkeling van het functioneren van het Monitoringsberaad nodig. Daarvoor vinden zij een strakkere, meer doelgerichte en inhoudelijke regievoering vanuit het voorzitterschap en het secretariaat onmisbaar. Van een dergelijke regievoering is nu te weinig sprake. Het voorzitterschap is nu vrijwel alleen zichtbaar tijdens de bijeenkomsten van het Monitoringsberaad.

4.2.3 Taken van het Monitoringsberaad

- Het Monitoringsberaad heeft nog nauwelijks adviezen afgegeven terwijl dat een belangrijk onderdeel van de convenantafspraken is. Velen vinden dat dat méér zou moeten gebeuren. Bijvoorbeeld: de presentatie in het Monitoringsberaad van 20 maart jl. van de resultaten uit het recente onderzoek naar afval in klike's. Deze

uitkomsten hadden kunnen leiden tot een advies aan de staatssecretaris om lekstromen in te dammen en daarover gemeenten aan te spreken. Een dergelijke afspraak is echter niet gemaakt. De meningen verschillen er ook over. Zo wordt gezegd dat dit onderzoek niet duidelijk maakt of hier de oplossing ligt om tot meer inzameling te komen. VNG en het ministerie van Infrastructuur en Milieu menen met dit onderzoek onvoldoende materiaal in handen te hebben om het initiatief te nemen om bestuurlijke druk uit te oefenen. Producenten geven aan nu buiten het Monitoringsberaad om alsnog zelf initiatieven te nemen. Dit is inherent aan hun rol en verantwoordelijkheid, maar legt een zwakte van het beraad als gezamenlijk platform voor realisatie van de doelstellingen bloot.

- De manier waarop de kennisorganisatie is ingericht roept vragen op. Kennisverzameling en -ontwikkeling geven doorgaans veel discussie in het Monitoringsberaad en komen hoofdzakelijk tot stand door onderzoeken die de NVMP financiert uit de budgetten van de oude verwijderingsbijdragen. Ook WEEE NL wordt op dit terrein actief en dat vindt men een goede zaak. Maar partijen als het ministerie van Infrastructuur en Milieu en VNG dragen daar niet aan bij. Het is onduidelijk hoe de kennisorganisatie ten behoeve van passend beleid is ingericht.

4.3 De bijeenkomsten van het Monitoringsberaad

- Het Monitoringsberaad is in de eerste twee jaren van zijn bestaan, conform de intenties bij de start van het beraad, vier keer per jaar bijeengekomen. De opkomst was in alle gevallen redelijk tot goed te noemen.
- Het voorzitterschap is in handen van een deskundige, innemende persoon, die in de eerste fase van het Monitoringsberaad volgens iedereen een goede rol vervulde met het bij elkaar brengen en houden van partijen. Tegelijkertijd merken sommige partijen op dat de vergaderingen niet altijd voldoende strak worden geleid, daardoor uitlopen en vaak een onevenredige verdeling van aandacht en spreektijden over de verschillende partijen kennen.
- De inbreng van de ketenpartijen is zeer wisselend en zoals eerder al beschreven nogal eens ingegeven door het (eigen) belang dat men bij een besprekingspunt heeft. De onderlinge discussies kennen niet altijd de openheid die nodig is om als ketenpartners daadwerkelijk de te bereiken doelstellingen in gezamenlijkheid centraal te stellen. Het aanspreken van elkaar vraagt ook vertrouwen dat, zoals velen hebben opgemerkt, nog onvoldoende is opgebouwd.
- Het secretariaat vult zijn rol in technische zin goed in. Vanuit het voorzitterschap en secretariaat vindt echter te weinig inhoudelijke sturing op activiteiten en uitkomsten plaats. Er wordt inhoudelijke afstemming gezocht met directie Duurzaamheid en de hoofddirectie Bestuurlijke en Juridische Zaken (HBJZ). Actiepunten worden waar mogelijk door de directie Duurzaamheid en HBJZ opgepakt en met andere deelnemers en de Inspectie Leefomgeving en Transport afgestemd.
- De inhoudelijke sturing op activiteiten en uitkomsten door voorzitterschap en secretariaat mag volgens velen strakker en formeler. Het voorzitterschap en het secretariaat zijn op dit punt te weinig zichtbaar. Tegelijkertijd hebben wij begrepen dat aan RWS budget voor 0,5 fte beschikbaar is gesteld voor een takenpakket dat naast het voeren van het secretariaat van het Monitoringsberaad, ook taken omvat als het uitbreiden en onderhouden van het Q&A-systeem, ondersteunende activiteiten voor beleid met het oog op 'Brussel/EU', het leveren van juridische ondersteuning en het bemensen van de helpdesk. Een dergelijke formatieve ruimte sluit niet aan bij wat nodig lijkt.
- Voor een efficiënt verloop van de bijeenkomsten verdient de agendavoorbereiding meer tijd. De agenda's zijn nogal eens (te) volgeladen met onderwerpen waardoor vergaderingen uitlopen en/of belangwekkende onderwerpen vanwege tijdgebrek niet aan de orde kunnen komen. De agenda kent voor sommige partijen vaak ook een beperkte relevantie. Onderwerpen als 'terugmelding uit het EU-overleg in Brussel' en 'binnengekomen stukken' kunnen bijvoorbeeld ook op schrift worden gesteld c.q. achteraan de agenda worden geplaatst.
- Wat betreft de inbreng van het ministerie van Infrastructuur en Milieu komen velen tot het oordeel dat, ondanks de goede bedoelingen van personen, de inzet te

mager is en te weinig ondersteunend aan de doelstellingen van het beraad. Datzelfde wordt gezegd van de inbreng van de VNG.

4.4 De werkgroepen

In een nadere analyse hebben wij voor ieder van de vier werkgroepen een aantal kerngegevens in een tabel verzameld.

Tabel 1: De werkgroepen van het Monitoringsberaad

Werkgroep	Besluit MB	1 ^e Bijeenkomst	# Bijeenkomsten	# Deelnemers
Export AEEA en Refurbishment	18 jun 2015	2 nov 2015	6	± 6
Zorgplicht gemeenten & lekstromen	21 mrt 2016	30 aug 2016	4	± 7
Categorisering NWR	21 mrt 2016	21 nov 2016	1	8
Authorized Representative	13 sep 2016	21 feb 2017	1	4

Wat betreft het functioneren van deze werkgroepen kan op basis van geraadpleegde documenten en gehouden interviews het volgende geconcludeerd worden:

- Het ontbreekt de werkgroepen aan een heldere opdracht en resultaatformulering vanuit het Monitoringsberaad.
- Het is ook niet altijd duidelijk wanneer sprake is van een 'werkgroep', daar waar ook over vele andere onderwerpen in kleinere samenstellingen buiten de vergaderingen van het Monitoringsberaad om overleg wordt gevoerd.
- De werkgroepen zijn alleen uit leden van het Monitoringsberaad samengesteld. Andere vertegenwoordigers/leden van deelnemende organisaties en/of additionele derden-deskundigen ontbreken.
- De werkgroepen rapporteren niet structureel over hun voortgang en resultaten aan (het secretariaat van) het Monitoringsberaad. Het voorzitterschap c.q. het secretariaat en/of de overige leden van het beraad vragen daar ook niet om.
- De activiteiten van de werkgroepen nemen geen vaste, prominente plaats op de agenda van het Monitoringsberaad in.
- De daadwerkelijke opstart van werkgroepen neemt veel tijd:
 - de Werkgroep Refurbishment komt 4,5 maand na het besluit tot oprichting voor het eerst bijeen;
 - de Werkgroep Zorgplicht gemeenten & lekstromen na 5 maanden;
 - de Werkgroep Categorisering NWR na 8 maanden;
 - de Werkgroep Authorized Representative na 5 maanden.

Al met al opereren de werkgroepen vrij informeel en los van het Monitoringsberaad. Er lijkt sprake van een grote mate van vrijblijvendheid wat betreft de deelname aan deze werkgroepen en het leveren van inspanningen om hun functioneren tot een succes te maken.

4.5 De samenstelling van het Monitoringsberaad

Wat betreft de samenstelling van het Monitoringsberaad geeft de nadere analyse het volgende beeld:

- NVMP laat zich niet kennen als één organisatie. De belangen van de aangesloten productstichtingen lopen niet altijd parallel en dat is de reden waarom iedere stichting en de NVMP een eigen vertegenwoordiger in het Monitoringsberaad heeft.
- Tegelijkertijd geeft een grote meerderheid van de overige partijen aan dat zij de vertegenwoordiging vanuit de hoek van de producenten (lees: NVMP) te omvangrijk vinden. De 7 vertegenwoordigers leggen een onevenredig groot gewicht in de schaal en dat komt de beraadslagingen in en de efficiency en slagkracht van het overleg niet ten goede.
- Aan het Monitoringsberaad nemen veelal branchevertegenwoordigers deel. Zij zijn niet zelf direct aanspreekbaar op het bereiken van resultaten; dat zijn hun leden.

Daarnaast functioneren veel vertegenwoordigers als bestuurder of secretaris en zijn mensen die in de echte praktijk werkzaam zijn slechts indirect gelinkt met het overleg.

- Een meerderheid van de deelnemers aan het Monitoringsberaad merkt op dat sommige partijen (vooral: VNG; NVRD; I&M/Beleid) er goed aan doen om het belang, dat zij zeggen te hechten aan het beraad, te onderstrepen met een zwaardere vertegenwoordiging met meer mandaat dan momenteel het geval is. Het komt de slagkracht van het Monitoringsberaad volgens hen ten goede.
- Sommige partijen merken op dat enkele partijen (vooral: retailers) een geringe betrokkenheid bij het Monitoringsberaad aan de dag leggen.
- Sommige partijen wijzen op de omstandigheid dat de MRF slechts een klein deel van de totale branche van metaalverwerkende bedrijven vertegenwoordigt. Zij vormt daardoor een zwakkere schakel in de keten. De verwachting is echter dat de WEEELABEX-certificeringsregeling aanzet tot verbetering is.
- Er wordt verschillend gedacht over een meer directe betrokkenheid van consumenten. Sommigen merken op dat een dergelijke uitbreiding tot een meer evenwichtige en complete samenstelling van het Monitoringsberaad leidt. Anderen menen dat consumenten via de retailorganisaties, inclusief Thuiswinkel.org in voldoende mate, zij het indirect, vertegenwoordigd zijn.
- Slopers en installateurs weten zich in het Monitoringsberaad nauwelijks vertegenwoordigd.
- Sommige partijen menen dat de Inspectie Leefomgeving en Transport formeel lid van het Monitoringsberaad moet worden. Volgens andere deelnemers aan het beraad is dat niet per se nodig. Zij vinden het echter wel van belang dat de inspectiedienst frequent deelneemt aan de bijeenkomsten.

4.6 De inhoudelijke agenda

Hoewel ons evaluatieve onderzoek zich niet richtte op inhoudelijke oordeelsvorming, kwamen in veel gesprekken toch onderwerpen aan de orde die de agenda van het Monitoringsberaad betreffen en waarover veel discussie was. We vinden het voor de doorontwikkeling van het Monitoringsberaad van belang de belangrijkste onderwerpen aan te geven.

- De stand van zaken met betrekking tot de inzamelingspercentages. Nederland schommelt al een aantal jaren rond de 45% en voldoet daarmee aan de doelstelling voor 2016. Maar het is nog onduidelijk hoe de sprong naar 65% (2019) gemaakt kan worden.
- De positie, het takenpakket en de bekostiging van het Nationaal (W)EEE Register en de vraag in hoeverre de onafhankelijkheid van deze organisatie in voldoende mate is geborgd.
- De wijze waarop de huidige inzamelingsdoelstellingen zijn geformuleerd:
 - het wel of niet differentiëren naar verschillende productgroepen bij het registreren van *put on market*-gegevens en gegevens betreffende inzameling en verwerking;
 - doelstellingen uitdrukken in kilo's (zoals nu voorgeschreven) of dat het naar de toekomst toe voor het milieu beter zou zijn om in aantallen te registreren (vraagt nieuw EU-beleid).
- De financieringsstromen en de gebrekkige transparantie daarin, vooral wat betreft de budgetten 'oude verwijderingsbijdragen'. Ook te bezien in relatie tot vragen rondom de (toekomstige) financiering van activiteiten op gebied van onderzoek, voorlichting, communicatie e.d.
- Het wel of niet herinvoeren van een verwijderingsbijdrage. Voordeel van herinvoering, vooral in de ogen van producenten: het bevordert het bewustzijn bij burgers en borgt een robuuste financiering van recyclingactiviteiten en (nieuwe) inzamelsystemen.
- Afvalverwerking door WEEELABEX-gecertificeerde bedrijven. In Nederland geldt sinds 1 juli 2015 de verplichting om de verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparaten via WEEELABEX-gecertificeerde bedrijven te laten plaatsvinden. Recent onderzoek laat zien dat hier nog veel winst valt te behalen. Nog lang niet alle bedrijven zijn gecertificeerd en er gaan nog allerlei stromen buiten de registratie om.

- De wijze waarop in de NWR-registratie de apparaten die *gere refurbished* zijn en vervolgens worden geëxporteerd, meelopen in relatie tot wetgeving in EU-verband. Producenten geven aan dat in de huidige praktijk sprake is van een lekstroom, die tot een nadelige vertekening van de Nederlandse inzamelingspercentages leidt.
- Het opsporen en afdichten van zogeheten 'lekstromen'. Vooral producenten vinden dit een belangrijk thema te meer daar de *put on market*-gegevens steeds stringenter worden geregistreerd en daardoor tot hogere aantallen leiden.
- De toenemende invloed van buitenlandse webwinkels die wel hun producten in Nederland afzetten, maar geen verantwoordelijkheid voor de inzameling en verwerking van 'hun' afgedankte elektrische en elektronische apparaten dragen.
- Mede tegen de achtergrond van de opkomst van online winkels: de ontwikkeling van nieuwe inzamelingsmethodieken die beter aansluiten op het gedrag van consumenten.
- *Design for recycling*: op wat langere termijn en in internationaal verband toewerken naar producten die makkelijker te recyclen zijn.
- Het duurzaam slopen of verbouwen van gebouwen vereist meer aandacht, ook van bijvoorbeeld het Rijksvastgoedbedrijf dat in dit verband als grote opdrachtgever geldt. Naar wij hebben vernomen ontbreekt het in hun bestekken bijvoorbeeld aan een verplichting om afgedankte apparaten bij WEEELABEX-gecertificeerde bedrijven aan te bieden.

4.7 Samenvattende conclusies

In algemene zin vinden partijen het een goede zaak dat het Monitoringsberaad bestaat en dat het alle ketenpartners aan één tafel brengt. Tegelijkertijd beschouwen veel partijen het Monitoringsberaad niet per se als hét gremium om zaken te doen en tot afspraken te komen. Daarnaast refereert men aan de lange aanloop die de start van het beraad nodig heeft gehad, en constateert men dat het beraad, in de eerste fase van zijn bestaan, niet altijd even soepel functioneerde en zijn activiteiten te fragmentarisch heeft opgepakt. Hoewel sommige partijen gewag maken van succesvol afgeronde activiteiten, leeft een breed gedeelte behoefte aan 'steviger doorpakken'.

Overzien wij alle inbreng, dan stellen wij het volgende vast:

- In het algemeen gesproken vindt men het een goede zaak dat het Monitoringsberaad tot stand is gebracht. Meerdere partijen zijn echter ontevreden over de tot nu toe geboekte resultaten. Daarbij tekenen zij aan dat het Monitoringsberaad te weinig ruimte neemt om strategisch-inhoudelijke discussies te voeren en deze tot acties te laten leiden.
- Het takenpakket zoals geformuleerd in artikel 2 van het Convenant vormt niet expliciet en niet herkenbaar de leidraad voor de agenda en de activiteiten van het Monitoringsberaad.
- Het ontbreekt aan een gezamenlijk uitgevoerde en vastgestelde probleemanalyse met betrekking tot de afvalverwerking van elektrische en elektronische apparatuur, die het vertrekpunt had kunnen vormen voor een gezamenlijke ontwikkeling, vaststelling en uitvoering van een inhoudelijk-samenhangend activiteitenplan.
- Vanuit het voorzitterschap en/of secretariaat vindt een inhoudelijke en planmatige sturing op de agenda en de activiteiten van het Monitoringsberaad en zijn werkgroepen niet of nauwelijks plaats.
- De voortgang van overeengekomen acties wordt door middel van een aan het verslag toegevoegde actielijst wel bewaakt, maar sterk is gerelateerd aan de momenten waarop het Monitoringsberaad in vergadering bijeen komt. Van tussentijds aanjagen en kritisch volgen van overeengekomen acties is nauwelijks of geen sprake.
- De faciliterende/ondersteunende rol van het ministerie van Infrastructuur en Milieu is niet voldoende helder en uitgewerkt in de tijd, terwijl ook niet duidelijk is hoe het ministerie zich tot de keten verhoudt. Daardoor is voor ketenpartijen onduidelijk waar men met het oog op de nationale doelstelling op mag rekenen qua ondersteuning en waarvoor men zelf aan zet is.

5 Aanbevelingen voor het toekomstig functioneren

Op basis van de aangereikte schriftelijke informatie en de individuele interviews hebben wij een beeld kunnen schetsen van het huidig functioneren van het Monitoringsberaad. Dit stelde ons ook in staat om gedachten te vormen over de ingrepen die nodig zijn om het Monitoringsberaad aan kracht en efficiency te laten winnen. Wij hebben onze ideeën getoetst in de groepsgesprekken en vervolgens in onderstaande aanbevelingen verder uitgewerkt.

Het is hoog tijd voor de volgende stap in het functioneren van het Monitoringsberaad. Onze gesprekpartners dragen daar allerlei argumenten voor aan, die wij voluit ondersteunen. Daarnaast zien wij een maatschappelijk momentum om tot een *redesign* van het Monitoringsberaad te komen: onderwerpen als circulaire economie en duurzaamheid staan in het brandpunt van de belangstelling. Tegen deze achtergrond komen wij in dit hoofdstuk tot aanbevelingen, die het toekomstig functioneren van het Monitoringsberaad beogen te verbeteren.

5.1 Het fundament

De eerste groep van aanbevelingen betreft zaken die het fundament onder het bestaan en het functioneren van het Monitoringsberaad leggen:

- Werk toe naar aanscherping van het convenant en huishoudelijk reglement. Geef daarin uitwerking aan de nadere besluitvorming over de aanbevelingen uit ons rapport 'Evaluatie Monitoringsberaad WEEE'.
- Herbevestig het uitgangspunt 'producentenverantwoordelijkheid', maar onderstreep tegelijkertijd dat een intrinsieke motivatie en een geëxpliciteerde inzet van alle partijen nodig is om de realisering van EU-doelstellingen mogelijk te maken.
- Verbreed het takenpakket van het Monitoringsberaad en voeg 'Acteren' toe aan het bestaande drieluik 'Evalueren – Interpreteren – Adviseren'. De slagkracht van het beraad om acties, gericht op het bereik van de doelstellingen, te entameren moet omhoog.
- Zet bij de aanscherping van het convenant ook nadrukkelijk in op een verbreding van de scope van het Monitoringsberaad naar de bijdrage aan en samenhang met thema's als 'circulaire economie', 'duurzaamheid' en 'ecodesign'.

5.2 Planmatig en resultaatgericht werken

5.2.1 Een meerjarenprogramma als basis voor het gezamenlijk handelen

Een belangrijke set van aanbevelingen voorziet in een meer planmatige en resultaatgerichte manier van werken, die volgens ons noodzakelijk is om tot doelrealisering te kunnen komen:

- Voer op zeer korte termijn een gezamenlijke diepgaande probleemanalyse uit, die aanrijpingspunten biedt voor een programmatische aanpak van de gesignaleerde problemen rond de afvalinzameling en -verwerking van elektrische en elektronische apparaten.
- Formuleer op basis daarvan een meerjarenprogramma dat gericht is op de realisering van de inzameldoelstellingen 2019 en dat een samenhangend pakket van activiteiten omvat.
- Beschrijf voor iedere activiteit (project, proces, lijnactiviteit) het resultaat, de aanpak, de eerstverantwoordelijke, de bij de uitvoering betrokken partijen, de gewenste inzet van personeel en financiële middelen, het tijdpad, de mijlpalen etc.
- Kies bij iedere activiteit de meest geschikte aanpak. In veel gevallen zal de inrichting van een werkgroep de meest effectieve manier zijn om tot resultaten te komen.

- Zorg dat alle betrokken partijen zich expliciet aan (de uitvoering van) het meerjarenprogramma committeren.

5.2.2 Werkwijze

De volgende aanbevelingen betreffen de wijze waarop het Monitoringsberaad zijn werkzaamheden organiseert:

- Voer programmamanagement op basis van regievoering in¹. Plaats het voorzitterschap in de rol van 'programmamanager' die zorgt voor de inhoudelijke en procesmatige sturing op de ontwikkeling en uitvoering van het meerjarenprogramma en de daarin overeengekomen activiteiten en resultaten. Stel het voorzitterschap in de gelegenheid deze verantwoordelijkheid waar te maken onder andere door de financiële ruimte hiervoor te vergroten.
- Stel zeker dat de invulling van het voorzitterschap gestalte krijgt op basis van de volgende competenties:
 - daadkrachtig
 - samenbindend
 - onafhankelijk
 - netwerkvaardig
 - bestuurssensitief
 - overtuigingskracht
 - inhoudelijk geïnteresseerd
- Richt een programmasecretariaat in dat voldoende armslag heeft om het voorzitterschap te ondersteunen en bij de uitvoering van het meerjarenprogramma als spin in het web te fungeren. Wij achten de huidige omvang van het secretariaat (0,5 fte voor een takenpakket dat meer omvat dan alleen het secretariaat Monitoringsberaad; zie paragraaf 4.2.2) onvoldoende.
- Stel zeker dat de invulling van het programmasecretariaat gestalte krijgt op basis van de volgende competenties:
 - inhoudelijke deskundig
 - gestructureerd
 - netwerkvaardig
 - proactief
 - samenwerkingsgericht
 - redactioneel vaardig
- Stel de reguliere bijeenkomsten van het Monitoringsberaad eerst en vooral in het teken van de uitvoering van het meerjarenprogramma en zorg voor een goede facilitering daarvan (o.a. goede vergaderlocatie en voorzieningen). Benut deze bijeenkomsten voor:
 - het monitoren van de voortgang in de uitvoering van het meerjarenprogramma;
 - het bespreken van en besluiten over knelpunten die daarbij optreden;
 - het vaststellen van resultaten;
 - het bespreken van uit te brengen adviezen.
- Regel de terugkoppeling van Brussels overleg, de toezending van ter kennisname stukken e.d. zo veel mogelijk schriftelijk en buiten de reguliere vergaderingen om.

¹ Programmatisch sturen op basis van regievoering. (Uit: 'Programmatisch creëren'; Jo Bos e.a.; *Scriptum*, 2013) De programmamanager heeft geen of nauwelijks formele bevoegdheden en middelen.[...] De programmamanager moet de gestelde doelen zien te bereiken met regievoering – lees: sturing zonder macht. Hij of zij bemoeit zich vooral met de inhoudelijke keuzen. Deze situatie doet zich bijvoorbeeld veel voor in programma's waarbij verscheidene organisaties zich verbonden hebben aan het bereiken van doelen, bijvoorbeeld op basis van een convenant. Er is dan weliswaar een collectief geformeerd, maar de uiteenlopende activiteiten waarmee het collectieve doel moet worden bereikt, worden uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de deelnemende organisaties. De programmamanager is als het ware de regisseur ten aanzien van de inhoud. Hij moet die rol als regisseur vooral op basis van persoonlijkheid, vertrouwen en overtuigingskracht tot een succes zien te maken. Een regisserende rol is niet vrijblijvend: de programmamanager is en blijft verantwoordelijk voor de doelrealisatie, maar gebruikt geen formele machtsmiddelen om de uitvoering te sturen.

- Creëer nadrukkelijk de mogelijkheid om ook niet-leden van het Monitoringsberaad actief in de werkgroepen te laten participeren. De samenstelling van de werkgroepen moet goed zijn toegesneden op de resultaten die zij moeten bereiken.
- Zorg voor een goede kennispositie. Beleg buiten de reguliere bijeenkomsten van het Monitoringsberaad bijzondere momenten van samenkomen. Organiseer werkbezoeken en themabijeenkomsten waaraan ook andere partijen (concerns, onderzoekers, externe deskundigen e.d.) kunnen deelnemen. Maak deze bijeenkomsten geschikt om kennis te nemen van elkaars werkvelden en van nieuwe trends en innovatieve ontwikkelingen.

5.3 De financiering

Wij beschouwen het door ons bepleite meerjarenprogramma als een gezamenlijk initiatief van het Monitoringsberaad. De partijen, verenigd in het beraad, maken daarmee zichtbaar dat het hun ernst is met de aanpak van de inzameling en verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparaten. Het programma zal duidelijk maken welke partij bij welke activiteit betrokken is en welke partij(en) welke middelen inzetten om tot een succesvolle uitvoering te komen. Soms zullen activiteiten alleen de inzet van menskracht vergen, maar in een aantal gevallen is ook de inzet van financiële middelen noodzakelijk.

Vanuit deze gedachte komen wij tot de volgende aanbevelingen:

- Kom aan de hand van het meerjarenprogramma en op basis van een open, constructief en op wederzijds vertrouwen gebaseerd overleg, tot afspraken over de wijze waarop de afzonderlijke activiteiten gefinancierd worden.
- Neem daarbij ook de financiering van het voorzitterschap en het programmasecretariaat als één van de (randvoorwaardelijke) activiteiten in ogenschouw.
- Betrek daarbij de mogelijkheden van iedere partij om naar vermogen bij te dragen en in ieder geval ook de mogelijkheden die vanuit de budgetten 'oude verwijderingsbijdragen' bestaan.
- Start met het oog op de situatie vanaf 2020 (= de afloop van de nu nog bestaande budgetten 'oude verwijderingsbijdragen') de gedachtevorming over de wijze waarop financieringsverplichtingen betreffende de inzameling en verwerking van elektrische en elektronische apparaten in de toekomst kunnen worden geregeld.

5.4 De kennisontwikkeling en –borging

Het Monitoringsberaad heeft tot op heden moeizaam invulling gegeven aan de kennisontwikkeling en –borging door middel van onderzoek. Voor zover op dit vlak initiatieven zijn ontwikkeld, veelal vanuit de producenten, dragen deze een incidenteel karakter en missen zij een inbedding in een meeromvattend en samenhangend geheel. Deze bevindingen brengen ons tot de volgende aanbevelingen:

- Kom op basis van de probleemanalyse (zie paragraaf 5.1.1) ook tot een samenhangend onderzoeksplan als onderdeel van het meerjarenprogramma van het Monitoringsberaad. Zet het instrument 'onderzoek' stelselmatig in om inzichten in oorzaak-gevolgrelaties te krijgen en daaruit gerichte maatregelen te laten voortvloeien.
- Leg vanuit het Monitoringsberaad nadrukkelijk verbindingen met de wereld van de wetenschap, de kennisinstellingen en onderzoeksbureaus op het gebied van afvalverwerking van elektrische en elektronische apparaten, maar ook waar relevant van de circulaire economie, duurzaamheid enz.

5.5 De samenstelling van het Monitoringsberaad en zijn werkgroepen

Een belangrijk deel van de opmerkingen die onze gesprekspartners tijdens de interviews en groeps gesprekken maakten, heeft betrekking op de samenstelling van en de vertegenwoordiging in het Monitoringsberaad. Wij onderkennen dat deze

aspecten een goed en effectief functioneren van het beraad in de weg kunnen staan en komen tot de volgende aanbevelingen:

- Stuur aan op een situatie waarbij de NVMP en haar productstichtingen met een beperkt aantal vertegenwoordigers aan de reguliere bijeenkomsten van het Monitoringsberaad kan deelnemen. Een helder uitgewerkt en gedragen programma zal daar mogelijkheid toe bieden, is onze inschatting. Daarmee ontstaat een betere balans tussen enerzijds een evenredige vertegenwoordiging van alle belangen in de keten en anderzijds het uitgangspunt 'producentenverantwoordelijkheid'.
- Breng het belang dat het ministerie van Infrastructuur en Milieu hecht aan een goed functioneren van het Monitoringsberaad tot uitdrukking door:
 - een zwaardere vertegenwoordiging in de reguliere bijeenkomsten van het beraad (managementniveau);
 - de interne samenhang tussen de functies Beleid, Kennis/uitvoering, Juridisch en Toezicht te versterken;
 - een actievere inbreng in werkgroepen als dat, gelet op de taak van die werkgroepen, gewenst is;
 - een intensievere personele inzet op het dossier 'Afvalverwerking elektrische en elektronische apparaten';
 - een adequatere invulling van een Q&A-systematiek;
 - te voorzien in praktisch beleid waar nodig om problemen op te lossen en een toegesneden toezichtaanpak die risicogericht is.
- Maak de Inspectie Leefomgeving en Transport geen formeel lid, maar laat de inspectiedienst wel frequent en op goed niveau deelnemen aan het overleg om (a) uitleg over de aanpak en de opbrengsten van het toezicht te geven en (b) signalen uit het veld op te pikken;
- Laat het aan de Inspectie Leefomgeving en Transport over om, in overleg met de Regionale Uitvoeringsdiensten en Omgevingsdiensten, te bezien hoe het toezicht op de inzameling en verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparaten het beste vorm en inhoud kan krijgen en een goede verbinding op 'Kennis' tot stand kan worden gebracht.
- Neem vanuit het voorzitterschap, gesteund door het ministerie van Infrastructuur en Milieu, initiatieven om het niveau van vertegenwoordiging van sommige partijen in overeenstemming te brengen met het belang dat aan het Monitoringsberaad gehecht moet worden.
- Laat ook WeCycle het (aangescherpte) Convenant ondertekenen.
- Actualiseer de lijst van deelnemers aan het Monitoringsberaad. Sommige partijen (Vereniging Holland Solar; PV Cycle) zijn inmiddels niet langer actief in het Monitoringsberaad.
- Bezie de mogelijkheden om consumenten directer bij de activiteiten van het meerjarenprogramma te betrekken. Dat kan vorm krijgen door actieve deelname aan één of meer werkgroepen of door de inzet van klantenpanels en dergelijke.
- Creëer de mogelijkheid om ook andere partijen en/of extern deskundigen en/of mensen uit de praktijk actief deel te laten nemen aan bijeenkomsten van werkgroepen.

5.6 De inhoudelijke agenda

In paragraaf 4.6 gaven wij een overzicht van de belangrijkste inhoudelijke onderwerpen die in onze gesprekken naar voren kwamen en waarvoor aandacht is of zou moeten zijn. In het Monitoringsberaad werd de keuze van onderwerpen nogal eens ingegeven door de actualiteit of door specifieke belangen van een of enkele partijen. De door ons aanbevolen aanpak, waarbij op basis van een grondige probleemanalyse een integraal meerjarenprogramma wordt opgesteld en waaraan alle partijen zich expliciet verbinden, ook voor hun aandeel daarin, leidt naar onze overtuiging tot een minder fragmentarische agendavorming. Het meerjarenprogramma zal als dé agenda van het beraad functioneren.

Een en ander laat onverlet dat wij het van groot belang vinden dat een aantal van de onderwerpen die wij in paragraaf 4.6 noemden, binnen afzienbare termijn in het Monitoringsberaad tot eensluidende, concluderende opvattingen worden gebracht.

Deze onderwerpen raken direct aan het functioneren van het implementatiemodel dat bij de introductie van de regeling is gekozen. In het bijzonder gaat het om:

- De positie van het Nationale (W)EEE Register. Uit de gesprekken die wij voerden, valt op te maken dat tussen partijen fundamentele verschillen van inzicht bestaan over de positie en de onafhankelijkheid van het NWR. Die lucht moet worden geklaard; het overleg hierover moet tot gedragen afspraken leiden. Alternatieven, zo men die zou willen, zijn niet zonder meer voorhanden of snel ingevoerd. Stabiliteit en kwaliteit van de registratiesystematiek is ons inziens van belang om de aandacht en energie voluit te kunnen richten op de realisatie van de inzamelingsdoelstellingen.
- De financieringsstromen; zie paragraaf 5.3.
- De wijze waarop de lekstroom via niet-WEEELABEX gecertificeerde bedrijven kan worden gestopt. Partijen pleiten voor verschillendsoortige maatregelen en wijzen naar verschillende partijen die daarvoor verantwoordelijk zijn te stellen. Een gezamenlijk beeld van de meest kansrijke aanpak is nog niet geformuleerd.

6 Evaluatie van deze vorm van governance

Onze evaluatie beoordeelt eerst en vooral het functioneren van het Monitoringsberaad WEEE in de periode januari 2015 tot maart 2017. Het betreft een kwalitatieve evaluatie op systeemniveau. Daarnaast is ons ook gevraagd de leerpunten en kritische succesfactoren uit deze evaluatie bijeen te brengen met het oog op een eventuele bredere toepassing van het onderhavige governance model bij andere afvalstromen i.h.b. betreffende het toepassen van producentenverantwoordelijkheid. De huidige ontwikkelingen en vraagstukken binnen het thema 'circulaire economie' leiden tot een behoefte aan meer kennis over deze vorm van governance. De opdrachtgever wil deze kennis kunnen benutten bij de beleidsvorming.

6.1 De leerpunten en kritische succesfactoren

Op grond van de evaluatie van het Monitoringsberaad WEEE komen wij tot de volgende opsomming van belangrijkste leerpunten en kritische succesfactoren, die kunnen worden beschouwd bij eventuele beleidsinitiatieven voor andere afvalstromen:

- Kies voor een Convenant als een goed werkbare vorm om ambities te verwoorden en partijen zichtbaar bij elkaar te brengen. In die zin is deze vorm ook toepasbaar bij andere afvalstromen.
- Zorg dat vanaf het begin helder is wie waarvoor verantwoordelijkheid neemt en vanuit welke rol. Expliciteer dit. Manage de verwachtingen. Ben duidelijk over betrokkenheid en inzet van het departement.
- Kies voor producentenverantwoordelijkheid als leidend principe als dat in de fysieke afval- en hergebruikketen van de betreffende productgroep(en) praktisch, logisch en werkbaar is. Daarbij is de mate waarin de betreffende branches professioneel georganiseerd zijn een belangrijke randvoorwaarde voor succes.
- Ben alert als het economisch verdienmodel in de keten prikkels geeft die onvoldoende in lijn zijn met de ambitie. Regel daarvoor nadere waarborgen in de uitwerking.
- Heb voldoende oog voor de onderlinge afhankelijkheden. Omdat veelal sprake is van een ketenprestatie die geleverd moet worden: zorg voor een stevig comittment bij alle deelnemende partijen op basis van een inhoudelijk meerjarenprogramma dat direct gerelateerd is aan de te bereiken (EU-) doelstellingen.
- Beschrijf in dit programma concreet welke activiteiten uitgevoerd zullen worden en geef helder weer wat ieders bijdrage aan de uitvoering van die activiteiten is. Knip het programma zo nodig op in overzichtelijke onderdelen met een heldere agenda en adressant voor actie.
- Leg daarbij goed de financiering, kennisverwerving en kennisborging over de duur van het totale programma vast.
- Zorg voor een reguliere monitorings-/overlegstructuur van alle relevante ketenpartijen. Streef daarbij bij voorkeur vanaf het begin vertegenwoordiging namens een complete branche na, zodat het overleg slagkracht kan hebben. Werk met substructuren waar nodig, zodat op het goede niveau uitvoering aan de ambitie kan worden gegeven.
- Zorg voor een goede en onafhankelijke invulling en positionering van het voorzitterschap van de overlegstructuur en het programmasecretariaat.
- Beleg bij het voorzitterschap en programmasecretariaat de verantwoordelijkheid voor het monitoren, aanjagen en bijsturen van de uitvoering van het programma.
- Bepaal binnen het departement goed hoe het zich gedurende de looptijd van het programma tot de keten wil verhouden en maak dat in de tijd transparant voor alle partijen. Herijk waar nodig, maar blijf voldoende actief betrokken bij de uitvoering van het programma.

Wat de evaluatie Monitoringsberaad WEEE ook laat zien, is dat het van belang is permanent oog te hebben voor consumentengedrag, marktinnovatie en (snelle) adaptatie daarvan. Op systeemniveau kan een en ander leiden tot extra kansen, maar

ook nieuwe problemen die direct van invloed kunnen zijn op realisatie van de afgesproken ambitie. Als dat in een internationale markt van elektrische en elektronische apparatuur met EU richtlijnvereisten al zo nadrukkelijk speelt, is het zeker een punt van aandacht bij een eventueel nationaal beleidsinitiatief in een internationaal werkende marktketen.

6.2 Ervaringen elders

Bij het beantwoorden van de in dit hoofdstuk aan de orde zijnde onderzoeksvraag hebben wij ons ook georiënteerd op de ervaringen die op andere beleidsterreinen zijn en worden opgedaan. Meer specifiek hebben wij op hoofdlijnen kennis genomen van de aanpak die is gekozen bij het Energieakkoord en bij het Grondstoffenakkoord.

In september 2016 is een rapport verschenen over het functioneren van het Energieakkoord in de eerste periode van zijn bestaan². Hoewel wij ons bewust zijn van de onvergelykbare omvang en reikwijdte van dit akkoord en de grote diversiteit aan deelnemende partijen, menen wij dat in het rapport bevindingen, conclusies en aanbevelingen zijn opgenomen, die ook voor het toekomstig afvalstromenbeleid van belang kunnen zijn.

Ook de aanpak die men met het Grondstoffenakkoord voor ogen heeft, kan het huidige Monitoringsberaad WEEE en eventuele nieuwe beleidsinitiatieven inspireren. Dit akkoord vloeit voort uit het Rijksbrede programma Circulaire economie '*Nederland circulair in 2050*' (september 2016) en is in januari 2017 door 180 deelnemende partijen ondertekend. Momenteel worden zogenaamde Transitieagenda's voor vijf verschillende sectoren voorbereid. De agenda's hebben tot doel de transitie naar een circulaire economie te versnellen en zullen de basis vormen voor de realisering van doelstellingen op korte en langere termijn.

Voor beide voorbeelden geldt dat er gekozen is voor een strak geleide transitie en heldere taakverdeling en afspraken tussen partijen. Wij noemen ze, omdat ons in de gesprekken is gebleken dat de verschillende partijen van het Monitoringsberaad soms wel opgesloten lijken te zijn in de eigen werkelijkheid. Het is in onze ogen altijd verstandig om af en toe uit het eigen denkraam te stappen en te leren van andere domeinen met een wat andere aanpak. Dat levert mogelijk nieuw perspectief op.

² Kwink Groep (2016); *Evaluatie Energieakkoord voor duurzame groei*.

Bijlagen

Bijlage 1: De ondertekende onderzoeksopdracht

Onderzoeksopdracht Monitoringsberaad

De Inzameling van WEEE (afgedankte elektrische apparaten en energiezuinige lampen) is complex en er zijn veel partijen bij betrokken. Naast producenten en verwerkers zijn dit inzamelbedrijven, (gemeentelijke) milieustraten en de detailhandel. Daarom is in onderling overleg afgesproken een Monitoringsberaad op te richten. Het Monitoringsberaad beoordeelt en adviseert over zaken als het resuleren van de Inzameldoelstelling van de richtlijn, onderzoek, kwantitatieve analyses, rapportage aan de Minister van Infrastructuur en Milieu en de Europese Commissie. Deelnemers aan het Monitoringsberaad zijn bovengenoemde betrokken partijen.

De uitvoering en werking van het Convenant Monitoringsberaad moeten worden geëvalueerd. De onderzoeksopdracht is driedelig:

1. Evalueer de uitvoering en de werking van het Convenant Monitoringsberaad, zoals beschreven in artikel 7 van het Convenant. De evaluatie is met name gericht op de rol van het MB als governance instrument bij het behalen van de doelstelling: het begeleiden van, en adviseren over een goede werking en uitvoering van de Regeling afgedankt elektrisch en elektronisch afval (AEEA). Zie ook de tekst in de bijlage.
2. Doe op basis van de evaluatie aanbevelingen voor het toekomstig functioneren van het Monitoringsberaad.
3. Beschrijf, op basis van de inzichten uit de evaluatie, de leerpunten en kritieke succesfactoren van deze vorm van governance met het oog op mogelijke bredere toepassing.

Opdrachtgever is DG Milieu en Internationaal, ohr. Chris Ruijpers. Opdrachtnemer is mw. Anita Wouters, ABDTOPConsult. Zij zal worden ondersteund door een lid van de staf van ABDTOPConsult.

De opdrachtnemer zal de deelnemers van het Monitoringsberaad nauw betrekken bij het onderzoek naar de eerste twee vragen.

De derde vraag is toegevoegd met het oog op ontwikkelingen en vraagstukken binnen het thema circulaire economie. Dit deel van het onderzoek is bedoeld om een stevigere kennisbasis te creëren voor toekomstige beleidsvorming over andere afvalstromen en moet zicht geven op de mate van reproduceerbaarheid van deze vorm van governance.

De opdracht zal resulteren in een beknopte rapportage die geschikt is om desgewenst aan de Tweede Kamer aan te bieden. De opdracht start februari 2017 en oplevering is voorzien voor het zomerreces 2017.

Voor akkoord:

DG Milieu en Internationaal

Drs. C.B.F. Ruijpers

ABDTOPConsult

Ir. A.K. Wouters

Bijlage 2: Het implementatiemodel

Kernpunten Implementatiemodel WEEE richtlijn

- Het overeengekomen implementatiemodel heeft als hoofdkenmerken:
 - o Invoeren van gestandaardiseerde kwaliteitseisen voor inzameling, transport en verwerking van AEEA, met certificering van de bedrijven die hieraan voldoen.
 - o Deze certificering vindt plaats op basis van Europese verwerkingsstandaarden WEEELABEX/CENELEC.
 - o Oprichting van een onafhankelijk Nationaal WEEE Register, waarin gecertificeerde verwerkers/recyclers hun verwerkte hoeveelheden AEEA moeten registreren.
 - o Als Nationaal WEEE Register is het Wecycle register gekozen. De taken en randvoorwaarden waaronder producenten en verwerkers de registratie uitvoeren, wordt vastgelegd in dienstverleningsovereenkomsten (DVO's).
 - o Registratie van export van AEEA door gecertificeerde transporteurs zal worden toegestaan, mits de verwerking buiten Nederland onder dezelfde voorwaarden geschiedt (bij gecertificeerde bedrijven conform EN/WEEELABEX normen).
- Alle gecertificeerde inzamelaars en verwerkers krijgen hiermee meer toegang tot de markt. Zij ontvangen en verwerken AEEA-stromen van zowel producenten (collectieven) als van gemeenten of detailhandel.
- De verwerkingsstandaarden bieden de garantie dat de verwerking op een kwalitatief hoogwaardige wijze geschiedt, zoals alle partijen dat willen.
- Gemeenten en detailhandel kunnen ervoor kiezen om hun ingezameld AEEA af te geven aan Wecycle (uitvoeringsorganisatie van de NVMP) of aan individuele gecertificeerde verwerkers. In beide gevallen hebben zij daarmee de garantie dat het AEEA goed verwerkt wordt.
- Met deze werkwijze komen meer gegevens beschikbaar, zowel kwantitatief en kwalitatief.
- Daarnaast wordt een Monitoringsberaad ingesteld, waarin vertegenwoordigers van producenten, verwerkers en IenM de verplichte rapportage van Nederland als lidstaat aan de CIE voorbereiden.
- Het Monitoringsberaad geeft daarbij adviezen over uit te voeren onderzoek, communicatie, kwantitatieve analyses en ondersteuning bij handhaving.
- Er ontstaat meer overzicht en met de verkregen informatie kunnen, indien nodig, maatregelen ontwikkeld worden waarmee de kringloop verder gesloten kan worden.
- De administratieve lasten voor het registreren van de hoeveelheden verwerkt AEEA zullen zo beperkt mogelijk gehouden worden, overeenkomstig het minimale niveau dat door de Europese richtlijn wordt voorgeschreven voor de verplichte jaarlijkse rapportage.
- Twee jaar na het van kracht worden van de WEEE-regeling zal een evaluatie worden uitgevoerd waarbij de volgende punten worden geëvalueerd:
 - o Werking van het Implementatiemodel
 - Samenwerking/uitvoering deelnemers
 - Nationaal Producenten Register WEEE
 - Standaarden WEEELABEX/CENELEC,
 - Certificering bedrijven,
 - Functioneren Monitoringsberaad
 - o Uitvoering van registratie in Nationaal WEEE Register
 - Gebruik van Wecycle register (DVO's, vertrouwelijkheid)
 - Betrouwbaarheid gegevens
 - Kwantitatieve resultaten van de inzameling/realiseren doelstelling
 - Administratieve lasten verwerkers
- Op basis van de resultaten van de evaluatie zal bekeken worden of aanvullende maatregelen nodig zijn.

Bijlage 3: Het Convenant "Monitoringsberaad WEEE"

Partijen:

Namens de Staat:

- De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, handelend als bestuursorgaan en vertegenwoordiger van de Staat der Nederlanden, hierna te noemen, de Staat;

Namens de producenten:

- Stichting Witgoed
- Stichting Bruingoed
- Stichting ICT Milieu
- Stichting LightRee
- Stichting Metalelektro Recycling
- Stichting Verwijdering Elektrische Gereedschappen
- WEEE NL BV;
- Stichting RTA;
- Vereniging Holland Solar;
- Vereniging PV CYCLE

Namens de verwerkers:

- De Europese Electronics Recyclers Association (EERA);
- De Metaal Recycling Federatie (MRF);
- De Federatie Nederlandse Oudpapier Industrie (FNOI)

Namens de gemeenten en publieke inzameling :

- De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ;
- Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD)

Namens de detailhandel:

- De Raad Nederlandse Detailhandel (RND);
- Ondernemersorganisatie voor de installatiebranche en de elektrotechnische detailhandel (UNETO-VNI);
- Branchevereniging voor webwinkels (Thuiswinkel.org)

Namens registratie en monitoring:

- De Stichting Nationaal (W)EEE Register

Hierna samen te noemen: Partijen;

Algemene Overwegingen

1. De Regeling afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (hierna: de regeling) dient ter implementatie van richtlijn nr. 2012/19/EU van het Europees Parlement en de Raad van 4 juli 2012 betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (PbEU 2012, L 197) (hierna: richtlijn).
2. Deze richtlijn heeft ten doel bij te dragen tot duurzame productie van elektrische en elektronische apparatuur. In de eerste plaats gebeurt dat door preventie van het ontstaan van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur. Daarnaast worden hergebruik, recycling en andere vormen van nuttige toepassing van dergelijke afvalstoffen bevorderd teneinde de hoeveelheid te verwijderen afval te verminderen en bij te dragen tot efficiënter hulpbronnengebruik en de terugwinning van waardevolle secundaire grondstoffen.
3. Voorts beoogt de richtlijn een verbetering te bewerkstelligen van de milieuprestaties van alle marktdeelnemers die bij de levenscyclus van elektrische en elektronische apparatuur betrokken zijn, zoals producenten, distributeurs en consumenten en de marktdeelnemers die rechtstreeks betrokken zijn bij de verwerking van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur.

4. De ministeriële regeling "afgedankte elektrische en elektronische apparatuur", hierna: regeling, waarmee de richtlijn in nationale wetgeving is geïmplementeerd, is tot stand gekomen in overleg met de betrokken brancheorganisaties van producenten en verwerkers van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur.
5. In de regeling zijn bepalingen opgenomen over:
 - opleggen van standaarden voor passende verwerking; deze standaarden dragen bij aan de verdere ontwikkeling van een level-playing field in Europa voor verwerking van elektrische en elektronische apparatuur.
 - registratie van hoeveelheden op de markt gebrachte elektrische en elektronische apparatuur en de verwerking van afgedankte apparatuur;
 - rapportage en monitoring;
6. Producenten en verwerkers registreren, jaarlijks vóór 1 mei, de hoeveelheden op de markt gebrachte elektrische en elektronische apparatuur en de hoeveelheden verwerkte apparatuur, over het voorafgaande kalenderjaar, bij de Stichting Nationaal (W)EEE Register, gevestigd te Zoetermeer.
7. De Stichting Nationaal (W)EEE Register draagt zorg voor de inrichting en beheer van het register en rapporteert jaarlijks vóór 1 juli de geregistreerde gegevens aan de Minister van Infrastructuur en Milieu, over het vorige kalenderjaar.
8. Binnen de kaders van deze regeling was het niet mogelijk om bepalingen op te nemen over het oprichten van een begeleidende commissie, dat de (op nationaal niveau) geaggregeerde resultaten van de registratie nauwlettend volgt en analyseert.
9. Partijen zijn overeengekomen om op grond van een convenant afspraken te maken over de oprichting van een dergelijke begeleidende commissie, evenals over het daarbij behorende takenpakket, organisatie en werkwijze. Deze commissie krijgt de naam 'Monitoringsberaad WEEE' mee.

Specifieke overwegingen Monitoringsberaad

10. Partijen vinden dat het nieuwe systeem van registratie en rapportage van Put On Market (POM)gegevens en gegevens over verwerkte afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA) ook een zogenoemd Monitoringsberaad nodig heeft om te zien of het nieuwe systeem goed werkt en of er al dan niet aanpassingen nodig zijn.
11. Het Monitoringsberaad monitort mede de wijze waarop het Nationaal WEEE Register (NR) registreert en rapporteert. Het Monitoringsberaad gaat niet over de inhoud van de wettelijke taken, de bestuurlijke organisatie en andere afspraken en verplichtingen van het Nationaal (W)EEE Register, die immers in de statuten beschreven staan. De wijze waarop het toezicht op de taakuitvoering van het Nationaal (W)EEE Register wordt uitgevoerd, is in overleg met betrokken vertegenwoordigers van producenten, verwerkers en de Staat besproken en wordt op passende wijze in statuten en reglementen geregeld. Dit toezicht is gericht op onder meer de uitvoering van de registratie- en rapportage taken en richt zich niet op het realiseren van de nationale inzameldoelstelling.
12. Daarnaast is het van groot belang om op nationaal niveau te monitoren of aan de inzamelverplichtingen van de regeling en de richtlijn wordt voldaan, of volgens de standaarden voor passende verwerking wordt verwerkt en of de minimale streefwaarden voor nuttige toepassing worden gehaald.
13. Dat is nodig vanwege de verplichte 3-jaarlijkse rapportage aan de Europese Commissie en de eventueel noodzakelijke acties die daaruit moeten voortvloeien, indien de inzameldoelstelling niet blijkt te worden gehaald.

14. Om de inzameling en verwerking van AEEA door de verantwoordelijke producenten en verwerkers goed en effectief te kunnen monitoren is de inzet van zoveel mogelijk daarbij betrokken partijen in de keten noodzakelijk.
15. In het Monitoringsberaad zijn vertegenwoordigers van producenten, importeurs, verwerkers, inzamelaars en betrokken overheden vertegenwoordigd.
16. Deze partijen hebben aangegeven zich bewust te zijn van hun betrokkenheid bij het realiseren van de doelstellingen op grond van de regeling en de richtlijn.
17. De afspraken in dit convenant laten de taken en bevoegdheden en de onafhankelijke uitoefening daarvan door de ILT op het gebied van bevordering van de naleving, het toezicht en de handhaving van de Regeling afgedankte elektrische en elektronische apparatuur onverlet. Meldingen (over niet-naleving van de regeling) kunnen op de gebruikelijke weg worden verricht via het Meld- en Informatiecentrum (www.ilent.nl).

Komen het volgende overeen:

I. Doelstelling en taken

Artikel 1 Doelstelling

Dit convenant heeft tot doel het inrichten van een vaste overlegstructuur voor partijen die betrokken zijn bij het verzamelen en verwerken van afgedankte elektrische en elektronische apparatuur: onder de naam Monitoringsberaad.

Artikel 2 Opzet en taken Monitoringsberaad

1. Partijen richten ten behoeve van de begeleiding en advisering over de werking van de regeling, de richtlijn en het realiseren van de inzameldoelstellingen een WEEE Monitoringsberaad op;
2. De taken van het Monitoringsberaad zijn:
 - A. Evalueren:
 - Van de werking van het overeengekomen implementatiemodel dat ten grondslag ligt aan de regeling, onder meer met betrekking tot:
 - Uitvoering en samenwerking deelnemers;
 - Praktijkervaringen met de standaarden WEEELABEX/CENELEC;
 - Voortgang certificering verwerkers;
 - Waarborgen marktwerking;
 - Naleving van de regeling;
 - Signaleren lekstromen.
 - Van de werking van Nationaal (W)EEE Register, onder meer met betrekking tot:
 - Praktijkervaringen register, zoals dienstverleningsovereenkomsten, invoer van gegevens, vertrouwelijkheid, kostenefficiëntie;
 - Kwaliteit en betrouwbaarheid gegenereerde gegevens.
 - Van het functioneren van het Monitoringsberaad.
 - B. Interpretieren:

Op basis van de registratie en rapportage van het nationaal (W)EEE Register aan de minister van IenM:

 - Monitoren of de registratie en rapportage van POM en verwerkte AEEA conform afspraak verloopt;
 - Monitoren of de nationale inzameldoelstellingen en streefcijfers voor nuttige toepassing worden behaald;
 - Inventariseren en beoordelen welke randvoorwaarden van belang zijn voor het realiseren van de inzameldoelstellingen

C. Adviseren:

Gevraagd en ongevraagd advies uitbrengen en aanbevelingen doen aan betrokken partijen over mogelijke verbeteringen, onder meer met betrekking tot:

- Het implementatiemodel;
- De registratie en rapportage;
- De naleving van de regeling;
- De invulling van de randvoorwaarden, die van belang zijn voor het realiseren van de doelstellingen;
- Het verhogen van inzamelingsresultaten in geval van het niet voldoende realiseren van de doelstellingen;
- Het doen van kwalitatief onderzoek of kwantitatieve analyses om inzicht te verkrijgen in de oorzaken in geval van het niet realiseren van doelstellingen;
- Het Monitoringsberaad.

Artikel 3 Plan van aanpak

Binnen 3 maanden na laatste ondertekening van het convenant wordt door Partijen een Plan van Aanpak en werkwijze vastgesteld voor de uitvoering van het convenant door het Monitoringsberaad.

II. Overlegstructuur

Artikel 4 De organisatie en werkwijze van het Monitoringsberaad:

1. Partijen overleggen over alle aangelegenheden die de uitvoering van deze overeenkomst betreffen, waaronder de betrokkenheid en inschakeling van andere partijen.
2. Partijen kiezen uit hun midden een voorzitter of benoemen een onafhankelijk voorzitter.
3. Het secretariaat wordt gevormd door een secretaris afkomstig uit het Monitoringsberaad, bijgestaan door een ondersteunend secretaris afkomstig van het nationaal (W)EEE Register en mogelijk één of meer secretarissen afkomstig van deelnemende partijen.
4. Voorzitter, secretariaat en Partijen overleggen over de agendering van de bijeenkomsten;
5. Het secretariaat heeft verder als taak:
 - Verzorgen van de schriftelijke verslaglegging en
 - Op verzoek opstellen van voortgangsrapportages
6. De kosten van het secretariaat worden voor gelijke delen door de gezamenlijke producenten en de Staat gedragen.
7. Ingeval een onafhankelijke voorzitter wordt gekozen, worden zijn/haar diensten door het secretariaat gefinancierd.
8. In de eerste 2 jaar na oprichting komt het Monitoringsberaad ten minste 4 x per jaar bijeen. Na de evaluatie van de werking van het Monitoringsberaad, die na 2 jaar zal plaatshebben, komt het Monitoringsberaad ten minste 2 x per jaar bijeen.
9. Partijen kunnen zich al naar gelang het onderwerp laten vergezellen, begeleiden of ondersteunen door belanghebbende partners of adviseurs.
10. Partijen verstrekken elkaar in redelijkheid desgevraagd of op eigen initiatief alle informatie die nodig is voor een goede uitvoering van de taken genoemd in artikel 2.
11. Het Monitoringsberaad kan rapporteren en adviseren over de werking van het implementatiemodel, de registratie en de certificering, de overgang van WEEEELABEX naar CENELEC-standaarden. Het Nationaal (W)EEE-Register zal alle adviezen van het Monitoringsberaad beoordelen en deze opvolgen voor zover dit past binnen de statutaire doelstellingen van het nationaal (W)EEE Register.

12. Het Monitoringsberaad zal besluiten nemen op basis van consensus, tenzij geen van de ondertekenende partijen er bezwaar tegen heeft dat de besluitvorming op een andere wijze plaatsvindt. Het Monitoringsberaad streeft ernaar advies uit te brengen op basis van consensus, tenzij geen van de ondertekenende partijen er bezwaar tegen heeft dat de besluitvorming op een andere wijze plaatsvindt
13. Adviezen, uitgebracht door het Monitoringsberaad, richten zich niet tot individuele bedrijven.
14. Partijen geven aan op welke wijze zij op basis van een gezamenlijke verantwoordelijkheid en met inachtneming van de taken van het Monitoringsberaad uitvoering geven aan de met een advies beoogde doelen en maken hierover afspraken.
15. Het Monitoringsberaad informeert zonedig partijen die geen deelnemer zijn aan het Beraad maar wel belanghebbend zijn. Dit kan in de vorm van een agenda-lidmaatschap.
16. Partijen in het Monitoringsberaad kunnen de Staat verzoeken om onderwerpen die de naleving betreffen *voor* te leggen aan de IL T. De Staat informeert het Monitoringsberaad *over* de wijze waarop met dit verzoek is omgegaan.

III. Prestaties partijen

Artikel 5 Inzet en acties van partijen

1. Algemeen

Partijen zullen vanuit hun kennis, ervaring en (financiële) mogelijkheden optimaal bijdragen aan de taken genoemd in artikel 1.

2. Inzet en acties Staat

- De Staat co-financiert met de producenten het voorzitterschap en het secretariaat van het Monitoringsberaad.
- De Staat levert een vertegenwoordiger in het Monitoringsberaad.
- De Staat levert een secretaris in het Monitoringsberaad als dit, na overleg, door de deelnemende partijen wordt ondersteund.
- De Staat voorziet het Monitoringsberaad van de gegevens *over* registratie en rapportage *over* POM en verwerkt AEEA, *voor* zover deze tot de wettelijke taken gerekend kunnen worden en door de Stichting Nationaal WEEE Register zijn aangeleverd.

3. Inzet en acties Nationaal (W)EEE Register

- De Stichting Nationaal (W)EEE Register heeft geen inhoudelijke rol in de evaluatie van de werking van de regeling en het behalen van de nationale inzameldoelstellingen.
- De Stichting Nationaal (W)EEE Register levert de ondersteunend secretaris van het Monitoringsberaad.
- De Stichting Nationaal (W)EEE Register voorziet De Staat van gegevens *over* registratie en rapportage van POM en verwerkte AEEA, *voor* zover dit tot de wettelijke taken gerekend kan worden.

4. Inzet en acties producenten

- De producenten co-financieren, samen met de Staat, het voorzitterschap en het secretariaat van het Monitoringsberaad.
- De producenten laten zich vertegenwoordigen vanuit WEEE-productstichtingen of andere terzake gespecialiseerde collectieven of brancheverenigingen, die desgewenst elk een vertegenwoordiger leveren.

5. Inzet en acties verwerkers

- Brancheverenigingen EERA, MRF en FNOI leveren elk een vertegenwoordiger die in het Monitoringsberaad deelneemt.

6. *Inzet en acties gemeenten*

- De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD) leveren elk een vertegenwoordiger die in het Monitoringsberaad deelneemt;

7. *Inzet en acties detailhandel en webwinkels*

- De Raad Nederlandse Detailhandel, UNETO-VNI en Thuiswinkel.org leveren elk een vertegenwoordiger die in het Monitoringsberaad deelneemt.

IV. Slotbepalingen

Artikel 6. Uitvoering in overeenstemming met het Unierecht

De afspraken van het convenant zullen in overeenstemming met het recht van de Europese Unie worden uitgevoerd in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de Europese regels met betrekking tot aanbesteding, mededinging, staatssteun en technisch normen en voorschriften.

Artikel 7. Evaluatie

1. Partijen zullen de uitvoering en werking van dit convenant voor 2017 evalueren.
2. De evaluatie zal worden verricht door een onafhankelijk instituut en een verslag daarvan zal worden opgemaakt.

Artikel 8. Nakoming

De nakoming van de afspraken van het convenant is niet in rechte afdwingbaar.

Artikel 9. Looptijd

Het convenant treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle Partijen en loopt tot en met 2020.

Artikel 10. Wijziging

1. Dit convenant kan slechts schriftelijk worden gewijzigd.
2. Partijen treden met elkaar in overleg indien zich omstandigheden voordoen welke van dien aard zijn dat deze, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid en met inachtneming van de doelstellingen van het convenant, tot wijziging van het convenant moeten leiden.

Artikel 11. Openbaarmaking

Binnen twee weken na inwerkingtreding van het convenant wordt de tekst daarvan gepubliceerd in de Staatscourant.

Artikel 12. Opzegging

Een partij kan het convenant met een opzegtermijn van drie maanden schriftelijk opzeggen, waarbij het convenant voor de overige partijen in stand blijft voor zover de inhoud en de strekking ervan zich daartegen niet verzetten. De schriftelijke opzegging is met redenen omkleed.

**Aldus overeengekomen en ondertekend te [plaats, op
..... [datum].**

Namens de Staat:

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu

.....
Wilma J. Mansveld

Namens de producenten:
Stichting Witgoed

.....
mr. S.A.J. De Roos

Stichting Bruingoed

.....
mr. A.L.M . Habets

Stichting ICT Milieu

.....
drs. J.G. van der Tang

Stichting LightRee

.....
De heer M. de Jager

Stichting Metalelektro Recycling,
Stichting Verwijdering Elektrische Gereedschappen

.....
mw. ir. V.C. Ortmanns

WEEE NL BV

.....
drs. R. Sekhuis

Stichting RTA

.....
mr. A. Meijer
drs. J.C. Groeneveld

Vereniging Holland Solar

.....
De heer G. van Amerongen

Vereniging PV CYCLE

.....
De heer J. Clyncke

Namens de verwerkers

De Europese Electronics Recyclers Association (EERA)

.....
ir. Norbert Zonneveld

De Metaal Recycling Federatie (MRF)

.....
De heer G.P.D.M. van Seumeren

De Federatie Nederlandse Oudpapier Industrie (FNOI)

.....
De heer J.J. Cats

Namens de gemeenten en publieke inzameling

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

.....
drs. C.J.G.M. de Vet

Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD)

.....
drs. H.C.P. Noten

Namens detailhandel

De Raad Nederlandse Detailhandel (RND)

.....
drs. P.E. Hamming

Ondernemersorganisatie voor de installatiebranche en de elektrotechnische detailhandel (UNETO-VNI)

.....
ir. E.W.L. van Engelen

Branchevereniging voor webwinkels (Thuiswinkel.org)

.....
mw. ir. M.T. Pape

Registratie en Monitoring

De Stichting Nationaal (W)EEE Register;

.....
drs. J. D. Vlak

Bijlage 4: De lijst van geïnterviewde personen

Voorzitterschap / secretariaat

Voorzitter:

Secretarissen:

Ton Holtkamp
Guus van den Berghe en
Fons van de Sande

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Directoraat-generaal Milieu en Internationaal:

Juridisch adviseur:

Inspectie Leefomgeving en Transport:

Hannie Vlug en
Wytske van der Mei
Reneé Sondervan
Marcel Waasdorp
Marcel Verweij

Producenten

Stichting Witgoed:

Stichting Bruingoed:

Stichting ICT Milieu:

Stichting LightRec:

Stichting Metalelektro Recycling en

Stichting Verwijdering Elektrische Gereedschappen:

Vereniging NVMP:

WEEE NL BV:

Zonne-energie Recycling Nederland:

Jeroen de Roos
André Habets
Jeroen van der Tang
Gied van Hoorn

Vera Ortmanns
Eva Gobits
Mark Wanders
Jan Willem Jehoe

Inzamelaars

Stichting RTA:

Cees Groeneveld en
Albert Kramer en
Willem Dikker en
Andreas Meijer

Gemeenten en publieke inzameling

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG):

Koninklijke Vereniging voor

Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD):

Mark van Waas

Ilse van der Grift

Verwerkers

Europese Electronics Recyclers Association (EERA):

Metaal Recycling Federatie (MRF)

Federatie Nederlandse Oudpapier Industrie (FNOI):

Norbert Zonneveld en
Lida Stengs
Hans Koning en
Jules Wilhelmus
Freerk Potze

Detailhandel

Raad Nederlandse Detailhandel (RND):

Ondernemersorganisatie installatiebranche en

elektrotechnische detailhandel (UNETO-VNI):

Branchevereniging voor webwinkels (Thuiswinkel.org):

Wouter Weide

Rob Wierenga
Margreeth Pape

Registratie en Monitoring

Stichting Nationaal (W)EEE Register:

Jan Vlak
Hendrik Bijker